Paternity in Artificial Reproductive Technologies

1) **תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף יד עמוד ב וטו עמוד א**

שאלו את בן זומא: בתולה שעיברה מהו לכהן גדול? מי חיישינן לדשמואל, דאמר שמואל: יכול אני לבעול כמה בעילות בלא דם, או דלמא דשמואל לא שכיחא? - אמר להו: דשמואל לא שכיח, וחיישינן שמא באמבטי עיברה. - והאמר שמואל: כל שכבת זרע שאינו יורה כחץ אינו מזרעת? - מעיקרא נמי יורה כחץ הוה.

2) **אוצר המדרשים (אייזנשטיין) אלפא ביתא דבן סירא עמוד 43**

אבל בן סירא נודע לו מי היה אביו והאיך ילדתו אמו בלא בעילת בעל. אמרו עליה כי בת ירמיהו היתה, פעם אחת הלך ירמיה לבית המרחץ ומצא שם רשעים משבט אפרים וראה כי כלם מוציאין שכבת זרע לבטלה, לפי שכל שבט אפרים באותו הדור רשעים היו, שכן כתיב בו ויעש הרע בעיני י"י, וכיון שראה אותם התחיל להוכיחם מיד קמו עליו ואמרו מפני מה הוכחתני חי דרך באר שבע שלא תזוז מכאן עד שתעשה כמוני. אמר להם הניחו לי ואשבע לכם שלא אגלה דבר זה לעולם, אמרו לו והלא צדקיהו ראה לנבוכדנצר אוכל ארנבת חיה ונשבע לו בגזירת השם שלא יגלה עליו ובטל שבועתו, וכן תעשה גם אתה, ועתה אם תעשה כמונו הרי טוב ואם לאו נעשה בך מעשה סדום כשם שעשו אבותינו בע"ז שלהם, ואם בע"ז היו עושין כך אנו בך על אחת כמה וכמה, מיד עשה כן מרוב הפחד והיראה מהם, וכמו שיצא משם התחיל לקלל יומו שנאמר ארור היום אשר יולדתי בו, ויצא ונתענה על דבר זה רמ"ח תעניות כנגד כל איברים שבאדם, ושמורה היתה טיפה של אותו צדיק עד שבאתה בתו של אותו צדיק לבית המרחץ ונכנסה בקובתה, ולשבעה חדשים ילדה בן בשינים ובדיבור, וכיון שילדה היתה מתביישת מבני אדם שהיו אומרים מזנות ילדה, ופתח פיו הנער ואמר לאמו, על מה מתביישת מבני אדם כי בן סירא אני. אמרה לו סירא זה מי הוא? אמר לה ירמיהו, ולמה נקרא סירא שהוא שר על כל השרים והוא עתיד ליתן שם לכל שר ומלך, וכשתחשוב סירא וירמיהו בגימטריא שוין. אמרה לו בני אם כן היה לך לומר בן ירמיהו אני, אמר לה וכן הייתי רוצה לומר אלא שגנאי הדבר לומר ירמיה בא על בתו, אמרה לו בני והא כתיב מה שהיה הוא שיהיה ומי ראה בת יולדת מאביה, אמר לה אמי אין כל חדש תחת השמש, מה לוט צדיק גמור אף אבי צדיק גמור, מה ללוט נעשה באונס אף לאבי נעשה באונס

3) **ספר חלקת מחוקק על אה"ע - סימן א (ח)**

היה הבן ממזר וכו'. יש להסתפק אשה שנתעברה באמבטי אם קיים האב פ"ו ואם מקרי בנו לכל דבר ובלקוטי מהרי"ל נמצא שבן סירא היה בנו של ירמיה שרחץ באמבטי כי סירא בגימטריא ירמיהו . . .

4) **ספר בית שמואל על אה"ע - סימן א (י)**

. . . כתב בח"מ יש להסתפק אשה שנתעברה באמבטי אם האב קיים פ"ו ואם נקרא בנו לכל דבר. ויש להביא ראיה ממ"ש בהגהת סמ"ק והב"ח הביא בי"ד סי' קצ"ה אשה מוזהרת שאל תשכב על סדין ששכב עליהן איש אחר פן תתעבר מש"ז של אחר גזירה שמא ישא אחותו מאביו נשמע דהוי בנו לכל דבר:

5) **ספר טורי זהב על אה"ע - סימן א (ח)**

והניח א' מהם. . . בח"מ כתב יש להסתפק אשה שנתעברה באמבטי אם האב קיים פו"ר ונקרא בנו לכל דבר והביא הב"ש ראי' ממ"ש הב"ח בי"ד סי' קצ"ה אשה תזהר שלא תשכב על סדין ששכב עליו איש אחר פן תתעבר מש"ז של אחר גזרה שמא ישא אחותו מאביו נשמע דהוי בנו לכל דבר עכ"ל ואין זה ראיה דשמא לחומרא אמרי' לקולא לא אמרי' בפרט במידי דתלי בקום ועשה והיא נתעברה מעצמה דאינו יוצא בזה:

6) **שו"ת הר צבי אבן העזר סימן ד**

לענין התיחסות הולד אחרי בעל הזרע וקיום מצות פריה ורביה
בזמן האחרון המציאו הרופאים דרך חדשה לגרום הריון לאשה בלי הבעל, ע"י שהרופא מזריק בשפופרת את זרע הבעל למעי האשה והיא מתעברת ויולדת. והנה עובדא זו קטנה היא, אבל כמה גופי תורה תלויים בה, יש שחוששין שיש בזה איסור הוצאת זרע לבטלה, ויש שמסתפקים על הנולד אם מתייחס אחר בעל הזרע שיהיה לו דין בן לדין ירושה ואבילות ולענין פטור חליצה ולענין הכאת אביו, או נאמר דהנולד דינו כמו שאין לו אב כלל. וכן אם מותר להזריק גם בימי נדתה, ואם הולד הוא פגום כדין בן הנדה. וכן יש מסתפקים אם האב קיים בו מצות פרו ורבו.

. . . והנה סיום הט"ז צריך ביאור, שהרי השגתו על הב"ש היינו דרוצה לומר דלקולא אין ראיה דחשיב בנו, וע"כ דס"ל דלא נגרר הילד בתר בעל הזרע, ולמה מוסיף הטעם דהיא נתעברה מעצמה, הו"ל לסיים דלא שדינן הילוד בתר בעל הזרע. ולכן היה נראה דהט"ז תרתי קאמר, חדא דלקולא יתכן דלא הוי בנו כלל, דאינו מתייחס כבנו של בעל הזרע. ומוסיף דאפילו אם ת"ל דנגרר אחרי בעל הזרע וחשיב בנו, מ"מ קיים פו"ר לא אמרינן, משום דהוא לא עשה כלום למעשה המצוה והיא מעצמה נתעברה. וכ"כ בשאילת יעב"ץ [ח"ב סי' צ"ז] דלא קיים פו"ר בנתעברה באמבטי משום דהוא לא עשה כלום. . .

ואפילו להמצדדים לומר דבנולד ע"י אמבטי אינו בנו לכל דבר כספיקו של הח"מ דלעיל, היה נ"ל לפי מה שכתב הט"ז - דלא קיים פו"ר משום שלא עשה מעשה כלל בפועל לשם קיום המצוה, וכ"כ בשאילת יעב"ץ שאינו מקיים מצות פו"ר כשאינו עושה שום מעשה לקיום המצוה, אבל בהזרעה מלאכותית כיון דמוציא זרע לשם כך, וגם מה שהרופא עושה הזריקה יש לדון דהוא שלוחו של הבעל ושלוחו כמותו, אין מקום לומר שלא קיים פו"ר.

וכן מה שיש חוששים שיש בזה איסור השחתת זרעו כשמכניס לתוך כלי, ונידון כמוציא זרע לבטלה. גם לזה אין הכרח, שהרי עושה זה לשם תיקון ולא דרך השחתה, ויש לדון דאין בזה איסור ,ובפרט לפי מה שכתב המנחת חינוך [מצוה א' אות ל"א] דבאינו ראוי להוליד ליכא איסור השחתת זרעו.

7) **<u>בני אהובה הלכות אישות פרק טו הלכה ו</u>**

והנה הרב בעל חלקת מחוקק סימן א' ס"ק ח' נסתפק במי שנתעברה אשה ממנו על ידי אמבטי אי קיים פו"ר ולבסוף העלה דקיים פו"ר והראיה מבן סירא דנקרא בנו של ירמיה ובן סירא נולד על ידי אמבטי עיי"ש ונראה דאין לסמוך על זה דהא תנן במתניתין יבמות דף כ"ב ע"א מי שיש לו בן מכל מקום פוטר וכו' אמרינן בגמרא מ"מ לאתויי מאי ואמרינן לאתויי ממזר ולא אמרינן לאתויי בן כהאי גונא דנולד על ידי אמבטי דהוא דבר שאינו מצוי ויפול יותר בלישנא בן מכל מקום אלא על כרחך צ"ל דלכך לא מוקי ליה בהכי משום דתנן וחייב על מכתו וקללתו ובכה"ג אי אפשר לחייבו על מכתו וקללתו דמי יעיד דבנו הוא בשום אופן ובאיזה אופן נוציא זה הבן הנולד על ידי אמבטי לקטלא על אביו וכי יכולים עדים להעיד שמזה יצא שכבת זרע לבד ונכנס לתוך מעי האשה הלזו לבדה דבר זה קשה להתברר ע"י עדים ומאן מסהיד דלא זינתה כאשר נכתב לקמן מזה או דלא בא לתוך מעיה שכבת זרע מאיש אחר ואם כן אף לענין פו"ר נאמר כן אף דבאמת אם ממנו לבד נתעברה פשיטא דבנו הוא לכל דבר אך מי יכול לברר זה ולא נתנה תורה למלאכי השרת ולכך פשיטא דאין לסמוך על זה.

8) **<u>שו"ת חלקת יעקב אה"ע סימן יב</u>**

ו) אכן לענין דינא סברא הנ"ל נכונה דאף אי אמרינן דבנו הוא לכל דבר בכל אופן לא הוי רק ספק דדילמא לאו אביו הוא, דבזה לא שייך רוב בעילות אחר הבעל וכנ"ל, וא"כ לענין חליצה בן כזה אינו פוטר את אשתו מחליצה דדילמא לאו בנו הוא, וכן לענין אי קיים פו"ר, וכן מבואר להדי' בטו"ז אע"ז סי' א' סק"ח, דבנו לכל דבר רק לחומרא ולא לקולא, ובפרט במילי דתלי בקום ועשה והיא נתעברה ממילא עי"ש בטו"ז, ולענין ני"ד מי שעושה מעשים ע"י ההמצאות שבזמננו שהוא נגד הדין, לזה אין נפ"מ אי קיים פו"ר או לא.

9) **<u>שו"ת יביע אומר חלק ב - אה"ע סימן א</u>**

אודות שאלתו באדם שישב עם אשתו זה כמה שנים ולא זכה להבנות. ואמרו להם רופאים מומחים, שאין תקוה להאשה הזאת להתעבר אלא ביום ט' להתחלת קבלת וסתה, ואז עוד לא נטהרה לבעלה. וע"כ מייעצים להם הרופאים, שהאיש יקלח זרעו לתוך צנצנת, והרופא יזריק את הזרע לתוך רחם האשה, וע"י זה תתעבר ותלד. ואותי שאל לחוות דעי, אם אין בזה איסור הוצאת שכבת זרע לבטלה. ואם אין הולד פגום כדין בן הנדה.

(א) הב"ח ביו"ד (סי' קצה) בד"ה ולא ישב, כ' בזה"ל: מצאתי בהגהת סמ"ק ישן מרבינו פרץ, שכ', אשה נדה יכולה לשכב אסדיני בעלה, ונזהרת מסדינים ששכב עליהן איש אחר, פן תתעבר מש"ז של אחר. ואמאי אינה חוששת פן תתעבר בנדותה מש"ז של בעלה, ויהיה הולד בן הנדה. והשיב, כיון שאין כאן ביאת איסור, הולד כשר לגמרי, אפילו תתעבר משכבת זרע של אחר, כי הלא בן סירא כשר היה, אלא דמש"ז של איש אחר קפדינן אהבחנה, גזרה שמא ישא אחותו מאביו. כדאי' ביבמות (מב). עכ"ל. וכמה הלכתא גברוותא איכא למשמע מהכא, (א) שקבלת הריון מש"ז של איש אחר, אין הולד ממזר, כיון שאין כאן ביאת איסור. (ב) וכן אם קבלה מבעלה בימי נדותה, אין הולד פגום להחשב בר - נדה. וע' בט"ז יו"ד (ס"ס קצו) שכ', שאם טעתה ושמשה בתוך ימי נדתה. וקודם זה לא היה בעלה מצוי אצלה, צריכה הפרשה מבעלה, להבחין בין זרע הנזרע בקדושה וכו'. וצ"ע למעשה. ע"ש. אכן בנקודות הכסף ובמנחת יעקב שם חולקים על הט"ז בזה. וכ"כ הבית שמואל באה"ע (סי' ד ס"ק טו). ומ"מ לא היה אפשר להקל לכתחלה לשכב על סדיני בעלה בזמן נדתה, אם לא שהולד כשר לגמרי. והרי הוא כמבואר. (ג) שהולד מתיחס אחר אביו, וכמ"ש דחיישינן שמא ישא אחותו מאביו. ולכאו'

יש לדון ג"כ מזה שאביו מקיים בזה מצות פריה ורביה, הואיל והבן מתיחס אחריו. ובחלקת מחוקק (סי' א סק"ח) נסתפק בזה, אם האב קיים פו"ר כשהאשה נתעברה באמבטי. וכ' בבית שמואל (שם סק"י), שיש ל"ר מהגהת סמ"ק הנ"ל, שכ' שמא ישא אחותו מאביו וכו'. אלמא דהוי בנו לכל דבר. ע"כ. וכ"כ הגאון משנה למלך (פט"ו מה' אישות ה"ד). ע"ש. וכן העלה להלכה בשו"ת בית יעקב (סי' קכב) בד"ה וע"פ. ע"ש. וכן מסקנת החלקת מחוקק שם. ע"ש.

10) **<u>שו"ת מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סימן קכד</u>**

. . . ומה שכתב בס' חלקת יעקב שם אות ז' בהזרעה מלאכותית אף אי אמרינן דבנו הוא לכל דבר מ"מ לא הוי רק ספק דדלמא לאו אביו הוא דבזה לא שייך לומר רוב בעילות אחר הבעל, אין אני מבין את דבריו, ולא מיבעיא אם הזרע הוא מהבעל עצמו מהיכ"ת נחשוש לשמא נזרעה גם מאיש אחר, אלא אף אם ידוע שהזרע הוא משל איש אחר מ"מ אם הבעל והאשה אומרים שפירשו זה מזו מג' חדשים שלפני ההזרעה עד ג' חדשים לאחר ההזרעה מהיכ"ת נחשוד בהם שלא התנהגו כדין ומה טעם יהי' הולד רק ספק בן ולא ודאי [כן השתוממתי לראות ב"קונטרס" שקבלתי שגם בס' עמק הלכה ובהפרדס תשי"א חוברת א' כתבו כהחלקת יעקב, אך גם מובא שם שבספר היובל להפרדס יש מי שחולק עליהם] וכמו זר הוא בעיני דבר זה, ולא גרע מפנויה שנתעברה שאם אין עליה רינון וידוע מי שבא עליה דהרי הוא בחזקת אב וכ"ש הכא. . .

11) **<u>שו"ת ציץ אליעזר חלק ט סימן נא - קונ' רפואה במשפחה פרק ד</u>**

. . . ז' ולד הנולד על ידי הפרייה מלאכותית (או אמבטי) יש אומרים שמתייחס אל נותן הזרע והוא כבנו לכל דבר, ויש אומרים שרק לחומרא אמרינן שמתייחס אליו ולא לקולא, ויש סוברים שאפילו אם הוא כבנו לכל דבר מכל מקום לא מקיים על ידי כן מצות פריה ורביה.

ח' ויש שחולקים על כל הנ"ז שבסעיף הקודם וסבירא להו שבן כזה אינו מתייחס אחר נותן הזרע כלל. . .

12) **<u>שו"ת ציץ אליעזר חלק טו סימן מה</u>**

(ג) וזאת שנית, בספרי שו"ת צ"א ח"ט שם התייחסתי לבעיה אם האיש מקיים מצות פריה וריבה בהזרעה מלאכותית (בספרי שם אני קורא זאת בשם הפרייה - מלאכותית, אבל הנכון לקרוא את המדובר שם בשם הזרעה מלאכותית, בהיות והפרייה מלאכותית אנו קוראים בכאן כשההפרייה נעשית במבחנה), והבאתי כמה שיטת פוסקים שחלוקים בדעתם בזה, ואחרי הבירור סכמתי בסעיפים ז' וח' בסיכומי שם בכזאת: (א) יש אומרים שמתייחס הנולד אל נותן הזרע והוא נחשב כבנו לכל דבר. (ב) יש אומרים שרק לחומרא אמרינן שמתייחס אליו ולא לקולא, (ג) ויש אומרים שאפילו הוא כבנו לכל דבר מכל מקום לא מקיים על ידי כן מצות פריה ורביה, (ד) וישנם החולקים על כל הנז' וסוברים שבן כזה איננו מתייחס אחר נותן הזרע כלל יעו"ש.

וכעת בבואנו להתייחס בזה בקשר להפרייה מלאכותית במבחנה נשוא - דיוננו, נראה דהדעת נותנת לומר דלא רק שכל האמור חל גם בנידוננו אלא גם זאת דיתכן שבכהאי גוונא יודו כולם שאינו מקיים על ידי כן מצות פריה וריבה, כי קיים הבדל ומרחק גדול בין הזרעה לבין הפרייה, והוא זה, דבהזרעה מלאכותית הרי ההזרעה נעשית באופן ישיר באותו מקום שנעשית ההזרעה הטבעית, ורק בגלל איזה עיכוב מצד הבעל (או מצד האשה) כנז', באים לעזרתו, וזרעו מוזרק ומוחדר אל תוך רחמה של האשה באמצעים מלאכותיים, ולאחר מיכן תהליך ההפרייה ברחם האשה וכו' שהוא זה המביא בפועל לקיום המצוה הוא כתהליך רגיל וטבעי של הריון, רצוני לומר: שגם בהזרעה טבעית הזרע של הבעל מופרש מגופו, וכשם שבהזרעה טבעית האשה לאחר מיכן מזריעה מצידה בתוכיותה, ומתקיימת פעולת ההפרייה המביאה לידי קיום מצוה על ידי מיזוג זרע הבעל וביצית האשה, כן גם בהזרעה מלאכותית פעולת ההפרייה נעשית ג"כ בגופה של האשה, כאשר האשה מצידה מזריעה בכנז' גם כן בתוכיותה בתהליך רגיל כבהזרעה טבעית, ולכן סברי כמה מהפוס' שיכולים להתיחס אל דבר כזה בשעת הדחק, ובפרט כאשר הבעל מפריש מזרעו לשם מטרה זאת וגם הכנסת הזרע בגוף האשה נעשית באופן רצוני ומכוון, לא כאל מקרה חריג לגמרי מדרך יחסי אישות והזדווגות איש ואשה, ושהבעל כן מקיים עי"כ מצות פריה ורביה, אבל משא"כ בהפרייה מלאכותית בתוך מבחנה הא משנים בזה סדרי בראשית, את זרע הבעל מזריעים לא אל רחם האשה אלא אל תוך מבחנה, ומצד האשה אין גם כן הזרעה, אלא באמצעים כירוגיים (על ידי ביצוע ניתוח קל) מוציאים ביצית משחלה ומניחים אותה גם כן במבחנה, ומחוץ לגוף האשה, שם במבחנה במקום שאין בו ענין כלל של התייחסות, הוא שמתרחש תהליך ההפרייה, והביצית המופראת מתחלקת שם מספר פעמים, ורק לאחר מספר חלוקות (כעבור מספר ימים או שבוע ויותר) כאשר ההפרייה מובטחת כבר, רק אז היא מושתלת ברחם האשה, ויוצא שאין כאן הזרעה כדרכה לא מצד האיש ולא מצד האשה, דשניהם נזרעים על ידי צד שלישי אל תוך מבחנה, וגם ביצוע ההפרייה המביאה לידי הריון ולידה שעי"ז מקיימים המצוה נעשה גם כן שלא כדרכו, וכח שלישי היא המבחנה (שאיננה אפילו יצור) היא גורמת לזה, ושיתהוה הדבר בתוכיותה היא (בהתאם להתכשרותה לכך), מקום שאין בו ענין של התייחסות, ואם כן בכל כגון דא יש שפיר מקום נרחב לומר שכולם יודו שלא מקיימים

כלל על ידי כן מצות פריה ורביה כמצווה עלינו בתוה"ק, ונלמד זאת גם מק"ו ממה שמצינו בכל מצוות התורה שלא יוצאים ידי חובת קיומם כאשר עושים אותם שלא כדרכם ושלא כדרך הנאתן.

13) **<u>שו"ת יביע אומר חלק ח - אה"ע סימן כא</u>**

ב"ה. י"א מנחם - אב תשל"ח לפ"ק.

נשאלתי אודות זוג נשוי זה שנים רבות, והם חשוכי בנים ולא זכו להבנות כלל. וקבעו הרופאים כי אי אפשר בשום פנים שהאשה תוכל להכנס להריון באורח נורמלי, מפני שהחצוצרות שלה סתומות ואין הזרע של הבעל יכול לחדור אל הביצית של האשה להפרותה, ולכן לדעתם אין תקנה אלא על ידי נטילת ביצית מן האשה ע"י ניתוח קל, ומניחים אותה במבחנה, ואחר טיפול במעבדה, מפרים אותה בזרעו של הבעל, ולאחר מכן משתילים אותה ברחם האשה, ואחר תקופת ההריון יולדת. והשאלה נשאלת האם הבן הזה מתיחס אחר אביו לכל דבר, והאם הדבר מותר כשהרופאים קובעים שאין שום אפשרות כלל לזוג להבנות בדרך אחרת? ולרוב הטירדות אשיב בקצרה. . .

ז) מסקנא דדינא לגבי תינוק מבחנה שנראה שדינו שוה למה שהתירו האחרונים להתיר הזרקת זרע הבעל לרחם האשה, כשאי אפשר בשום פנים לאשה להכנס להריון באופן אחר, כדרך כל הארץ. וצריך להשגיח מאד שלא יוחלף זרע הבעל בזרע של איש אחר, ומה טוב שיהיה הדבר על ידי שני רופאים דתיים בהשגחה מלאה משעת הוצאת הזרע עד הכנסתו לתוך הרחם. וראיתי למי שכתב לחלק ולאסור בנ"ד, ולא מצאתי יסוד נכון לחלק בזה. ואח"כ שמעתי שכן התירו כמה גדולים בדורינו. והשי"ת יאיר עינינו בתוה"ק אמן.